

является базисом социума, предопределяющим действенность остальных, в том числе и экономических, составляющих общественного прогресса.

Учитывая склонность украинской ментальности к инверсиям, для модернизации системы образования трансформирующегося современного украинского общества необходима особая осторожность, так как опасны отклонения в крайности. Здесь важно поддерживать характер развития, связанного с глобализацией современного общества, наиболее емко затрагивающей систему образования как универсальный и коммуникативный социальный институт развития цивилизации. Это, прежде всего, заключается в способности учебных заведений предоставлять образовательные услуги на уровне мировых стандартов использований, ассимиляции достижений образовательной практики других стран в содержательном, методическом, технологическом плане обучения.

Литература

1. Римский клуб: 25 лет со дня основания; Декларация; Миссия // Вопросы философии – 1995. – №3. – С.5-7.

2. Скотт П. Глобализация и университет /П. Скотт //Alma Mater. – 2000. – № 4. – С. 3-8.

3. Салми Д. Создание университетов мирового класса / Д. Салми. – М.: Издательство «Весь мир», 2009. – 132 с.

4. Русанов В.Д. Институциональные основы высшего образования в условиях глобализации. Общественные науки / В.Д. Русанов. – 2008. – №3 – С. 8-14.

1. Ry`msky`j klub: 25 let so dnya osnovany`ya; Deklaracy`ya; My`ssy`ya // Voprosy fy`losofy`y` – 1995. – #3. – S.5-7.

2. Skott P. Globaly`zacy`ya y` uny`versy`tet /P. Skott //Alma Mater. – 2000. – # 4. – S. 3-8.

3. Salmy` D. Sozdany`e uny`versy`tetov my`rovogo klassa / D. Salmy`. – M.: Y`zdatel`stvo «Ves` my`r», 2009. – 132 s.

4. Rusanov V.D. Y`nsty`tucy`onal`nye osnovy vysshego obrazovany`ya v uslovy`yax globaly`zacy`y`. Obshhestvennye nauky` / V.D. Rusanov. – 2008. – #3 – S. 8-14.

Рецензент Румянцева А.Е., к.істор.н., доцент Одеського національного економічного університету.

13.02.2014

УДК 323.23:316.422

Матвієнко Анастасія

ПУБЛІЧНА СФЕРА В ПОСТРАДЯНСЬКИХ СУСПІЛЬСТВАХ: УМОВИ І ЧИННИКИ РОЗВИТКУ

В статті з'ясовуються основні чинники, які впливають на сутність публічної сфери в сучасному пострадянському суспільстві, а також визначаються умови, за яких можливим стає функціонування цієї сфери як ефективного посередника у взаєминах держави та громадян.

Ключові слова: публічна сфера, пострадянське суспільство, деліберация, публічна політика.

Матвиенко Анастасия

ПУБЛИЧНАЯ СФЕРА В ПОСТСОВЕТСКИХ ОБЩЕСТВА: УСЛОВИЯ И ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ

В статье выясняются основные факторы, которые влияют на сущность публичной сферы в современном постсоветском обществе, а также определяются условия, при которых возможным становится функционирование этой сферы как эффективного посредника во взаимоотношениях государства и граждан.

Ключевые слова: публичная сфера, постсоветское общество, делиберация, публичная политика.

Matviienko Anastasiia

PUBLIC SPHERE AT THE POST-SOVIET SOCIETY: CONDITIONS AND FACTORS OF DEVELOPMENT

The paper devoted to the analysis of the main factors that affect the nature of public sphere in the post-soviet society. Also clarified the conditions under which public sphere could function as an effective mediator in the relationships between state and citizens.

Key words: public sphere, post-soviet society, deliberation, public policy.

Постановка проблеми. Динамічні процеси, що відбуваються в сучасному світі, характеризуються все більшою складністю, нелінійністю та неврівноваженістю. За концепцією У.Бека, якщо в індустріальних суспільствах нагальним питанням було багатство, доступ до нього та, відповідно, його розподіл, то сучасні суспільства з огляду на чинники інформаційної доби від цього питання відходять все далі, а на перший план висувуються питання ризиків та адекватних механізмів запобігання їм. Переформатування головних суспільних питань в ХХІ сторіччі закономірно відображається й на політичних аспектах цієї сторони соціального. Вплив загальних ризиків, характерних для всього світу, значною мірою торкається країн колишнього СРСР, які вже третій десяток років перебувають на складному шляху суспільно-політичних перетворень. До глобальних умов додаються й власні характерні риси, відмінні від суспільств інших регіонів світу. В цьому контексті нагальними стають питання пошуку адекватних шляхів адаптування пострадянських суспільств до викликів часу. Враховуючи перспективи досягнення мети, окресленої в Конституції України, а саме, побудову демократичної правової та соціально відповідальної держави, слід звернути увагу на те, що її досягнення неможливе без формування модальної, рефлексивної людини, здатної не тільки усвідомлювати своє місце в суспільстві, а й здійснювати конструктивний вплив на його подальше перетворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасних дослідженнях науковців з пострадянського регіону наголос робиться на тому, що велике значення в процесах суспільно-політичних трансформацій має розширення публічної сфери, залучення громадян до активної участі у політичному житті. Грунтуючись на філософських міркуваннях Г. Аренд, Дж.Д'юї, Ю. Габермаса щодо сутності публічного, вони досліджують стан публічної сфери пострадянських країн. Вагомий внесок у розробку цих питань вже здійснено російськими науковцями Ю. Красіним, Л. Ніковською, Н.Шматко та ін. Проблема публічної сфери в суспільствах, що перебувають на шляху демократизації, переймається український дослідник О. Третяк, в контексті публічної політики розглядаються деякі аспекти функціонування публічної сфери в працях І. Рейтеровича, С. Телешуна, С.Ситника.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Однак у роботах російських та вітчизняних авторів зміст поняття публічної сфери здебільшого визначається уявленнями, що склалися в межах західної ліберально-демократичної теорії та практики. Тому публічна сфера пострадянських суспільств виглядає скоріше як бажана необхідність, аніж існуюча сфера людського буття. Втім умови, які диктує сучасний світ, змушують вдаватися до переосмислення нормативних наукових концептів ХХ сторіччя, а особливо в умовах такого суспільства, як українське.

Мета статті полягає у з'ясуванні головних чинників, під впливом яких відбувається розвиток публічної сфери у пострадянських країнах та пошуку перспектив її функціонування як дієвої ланки у системі демократичних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на те, що найбільш авторитетними серед наукових поглядів на публічну сферу та їх подальший розвиток вважається підхід Ю. Габермаса, в науковій спільноті вже активно позначились чисельні спроби ревізії його концепції. Зокрема, на наш погляд, найвагоміші її недоліки – це історизм та пов'язаний із ним європоцентризм. В умовах ХХІ сторіччя вже цілком зрозуміло, що концепції, розроблені на ґрунті унікального досвіду Західної Європи та Північної Америки, не завжди можуть адекватно застосовуватися щодо аналізу суспільств, історичний розвиток яких відбувався в інших умовах. Як відомо, концепція публічної сфери розроблялася Ю. Габермасом на історичному досвіді Німеччини, Англії та Франції, тому її сліпа екстраполяція на інші країни є вкрай необачною. Ш. Ейзенштадт та В. Шлюхтер відзначають і ще одну проблемну рису габермасівської концепції, яка полягає в отождненні публічної сфери з громадянським суспільством в його гегельянському розумінні. Це також ставить певні завади на шляху її використання стосовно не-західних суспільств. Тому на протиположний таким прикритим непорозумінням, науковці пропонують розрізняти публічну сферу та громадянське суспільство. Останнє, за їх визначенням, дійсно має вплив на публічну сферу, проте не кожна публічна сфера включає в себе елементи громадянського суспільства. Найбільш вдалим задля універсального застосування цього концепту є визначення публічної сфери як такої, що виносить на суд усіх уявлення про суспільне благо, сформульоване колективними зусиллями усіх, залучає своїх учасників переважно з приватної сфери та використовує як усні, так і писемні канали комунікації. Вплив публічної сфери на суспільне життя

загалом базується на природньому праві кожного інтерпретувати сутність суспільного блага і в цьому розумінні протистояти як правлячому офіціозу, з однієї сторони, так і приватній сфері, з іншої [11, с. 220]. Тож в нашому розумінні публічна сфера не є тільки якимось бажаним ідеалом, вона у той або інший спосіб існує у кожному суспільстві, проте її функціонування у конкретній політичній спільноті завжди обумовлено як історичним контекстом, так і низкою специфічних чинників. Окрім того, публічна сфера не є чимось усталеним, вона також змінюється під впливом сучасності. На наш погляд, можна визначити глобальні, властиві для усього світу чинники змін, які переживає публічна сфера, та специфічні, що є продуктом суспільно-політичних трансформацій пострадянських країн. До перших можуть бути віднесені наступні:

Інформаційно-комунікативний чинник. В сучасних інформаційних суспільствах вести мову про ідеальну за Габермасом публічну сферу бюргерського типу як своєрідного середовища-посередника між офіційною сферою дії держави та приватною сферою вже неможливо. У праці «Трансформація публічної сфери» науковець наголошує на тому, що бурхливий розвиток ЗМІ у ХХ сторіччі та переорієнтація їх з суспільних на все більш комерційні цілі призводить до набуття публічною сферою ознак маніпулятивності, а отже і поступової втрати своєї можливості виконувати функції комунікативного майданчика для узгодження думок. ХХІ сторіччя в цьому аспекті висуває ще й нові виклики, пов'язані з розвитком мереж інтернету, які з одного боку розширюють сферу комунікацій, а з іншого надають їй ознак стихійності та непередбачуваності. Окрім того, розвиток інтернет-технологій все більше віддаляє сучасну публічну сферу від раціонально-критичного діалогу, перетворюючи її на механізм зниження соціальної напруги через обговорення нагальних проблем, де віртуальні інтеракції рідко призводять до реальних активних дій.

Суб'єктний чинник. В останні десятиріччя увесь світ стикається з проблемою зростаючої пасивності пересічного громадянина, якого насамперед цікавлять проблеми свого повсякденного життя. За таких умов вихід пересічного громадянина до обговорень в публічній сфері відходить на задні плани людського буття. Окрім того, до трансформації публічної сфери призводить і зміна відношення владних суб'єктів до неї. Ці суб'єкти, як вже зауважував Ю. Габермас, використовують її радше не з метою легітимізації власних рішень, а скоріше в маніпулятивних цілях заради збільшення кола своїх прибічників напередодні нових виборів.

Чинник глобалізаційних змін також ставить перед суспільствами та публічною сферою нові виклики. У. Бек вказує на те, що глобалізація не тільки породжує зв'язки, але ще й розрізняє, фрагментує світ, що призводить до підриву державного суверенітету [1]. За таких умов вже важко говорити про публічну сферу як фільтр між приватним та державним, оскільки рамки приватного та державного виявляються зовсім не такими чітко окресленими, якими вони вбачались ще в першій половині ХХ сторіччя.

Особливе місце в переліку чинників змін посідають й такі, що спричинені специфікою суспільно-політичних трансформацій, які переживають країни пострадянського простору. Зокрема, найвагомий вплив на функціональність публічної сфери пострадянських країн.

Дослідники вказують на те, що *клієнтизм* в сучасному українському суспільстві є наслідком ще радянських часів, коли громадянин був перетворений на клієнта держави, яка розподіляла блага. «Інша» людина розцінювалась як основний конкурент на отримання тих же самих благ. Але «презупція недовіри поширюється не на кожного «Іншого», а тільки на незнайомця, аноніма, того, з ким не склались «особисті» емоційно забарвлені стосунки». «Інший» з ближнього кола — член сім'ї, родич, кум, сват, друг, сусід, однокласник, знайомий и т.п. - навпаки є тим, з яким можна встановлювати повноцінні відносини співробітництва, взаємної підтримки та кооперації [7, с.79-80]. Клієнтизм робить неможливим діалог «на рівних» в формуванні запитів суспільства на реалізацію політики держави, незалежно від її рівня (національний, регіональний, місцевий) та сфери (охорона здоров'я, освіта, надання комунальних послуг, тощо). Пошук рішень відбувається в неофіційній сфері через взаємодію з знайомими людьми, здатними за «оплату» (не обов'язково виражену в грошовому еквіваленті) вирішувати нагальні питання в індивідуальному приватному порядку.

Не в останню чергу позначається на стані публічної сфери й наростання авторитарних настроїв в суспільстві, що, вочевидь, є наслідком невдоволеності невдачею затягнувшись реформ. Недавнє всеукраїнське соціологічне опитування показує, що 34,9 % громадян хочуть, щоб державою керувала «сильна рука» одного лідера, ще 23,7 % можуть погодитися з концентрацією влади одного владного суб'єкта за певних умов [9]. Тяжіння суспільства до авторитарних традицій владарювання аж ніяк не сприяє залученню громадян до дискусій в публічній сфері з приводу

творення та реалізації публічної політики, в якій наразі домінуючим суб'єктом є владний, який ще й знаходиться під вагомим впливом інтересів фінансово-промислових гравців.

Вагомий вплив на якість публічної сфери чинить значна частка *патерналістично налаштованих до держави членів суспільства*: 40,2 % громадян вважають, що держава повинна забезпечувати їх всім необхідним. При цьому 40,9 % українців вважають, що пересічний громадянин взагалі не може впливати на політику, 36,5 % і 30,2 % вважають, що їх вплив обмежено лише можливістю виборів або президента, або парламенту відповідно [9]. Відповідно, при такому ставленні до держави і до реалізації влади активне позиціонування себе як суб'єктів публічної сфери є винятком з правил, ніж поширеною соціальною практикою, оскільки більшість громадян просто не здатне формулювати, висловлювати та відстоювати власні інтереси.

Окрему роль на стані публічної сфери сучасних пострадянських країн відіграє *корпоративізація політики*. Дослідники вказують на те, що в публічній сфері назріла необхідність протистояння безконтрольній участі бізнесу в політиці та введення певних регулятивів, які б узгоджували індивідуальні інтереси із загальносуспільними [10, с. 82]. Але за відсутністю таких регулятивів бізнесові суб'єкти залишаються тінновими гравцями, що мають значний вплив на формування публічної політики, інтереси яких не озвучені у публічній сфері, а отже не отримали суспільної згоди на їх реалізацію. Тому й відбувається переміщення реальної політики з публічної сцени в кулуарне закулісся, яке У. Бек визначає, як «субполітику» [2, с. 282-285, 293].

Насамкінець, вагомі переваги вільному вираженню думок у публічній сфері чинить й *адміністративно-бюрократична система держави* [8], для якої допуск до формування політики інших гравців з публічної сфери, не є інституційованим внаслідок історичного розвитку. Тому й для офіційних суб'єктів інтереси та вимоги, сформовані в публічній сфері не є достатніми для прийняття рішень з багатьох причин, та в першу чергу через те, що адміністративно-бюрократичний апарат ідентифікує себе як самодостатню професійну систему, яка не потребує консультацій низько-кваліфікованої в питаннях творення політики громадськості.

Зазначений перелік чинників, що впливають на сучасну публічну сферу, звичайно, не є вичерпним і за необхідності може бути доповнений. Проте він яскраво демонструє, що в таких умовах можливості «визрівання» активного громадянина своєї держави, здатного мислити раціонально-критично, та втілювати в дію свої думки, значно ускладнено. Вже навіть голосування на виборах більшості громадян позбавлено ознак раціональності та відбувається не на основі обмірковування всіх «за» та «проти», а є результатом стихійного прояву емоцій або сліпого засвоєння безідейної та маніпулятивної політичної агітації.

З іншого боку публічна сфера виявляється чи не єдиним середовищем, де все ще можливі усвідомлені дії не тільки по сприйняттю свого соціального стану та пристосування до його вимог, але й до зворотного процесу: пристосування середовища соціального буття до своїх потреб. Однак й досі відкритим залишається питання, чи достатньо факту простого обговорення, особливо в умовах, окреслених нами вище, щоб індивіди та групи почали усвідомлювати себе як активних акторів публічної сфери. Звичайно вже саме залучення до сфери публічного, говорить про те, що людина якимось чином визначилася із своїми позиціями та готова дискутувати з приводу своїх переваг. Проте, для пошуку шляхів невілювання негативних чинників, що ускладнюють формування дієздатної моделі публічної сфери, корисно звернутись до більш складних процесів, у межах яких вона функціонує.

На нашу думку, активізація громадянина через вихід його до публічної сфери, може відбуватись в процесах деліберативності. Ми виходимо з розуміння деліберативних процесів як дещо складніших, ніж процеси обговорення нагальних проблем в публічній сфері та вираження їх через громадську думку. Під деліберативністю в найбільш загальному вигляді розуміється раціонально-критичне обговорення суспільно-політичних проблем, за яких відбувається легітимізація політичних рішень. Фактично, деліберативність, це особливий тип комунікацій, що може відбуватись у публічній сфері. Однак, не кожна комунікація, що відбувається в публічній сфері, є деліберативною. Дж. Драйзек наголошує, що комунікації є настільки деліберативними, наскільки вони здатні спонукати до рефлексії щодо сформованих людських привілеїв, не є примусовими та можуть призвести до формулювання індивідуально-групових інтересів в більш універсальних поняттях [12, с. 1481].

Більш прискіплива увага до сутності деліберативних процесів викликає необхідність зробити декілька зауважень щодо можливих загроз їх спотворення в публічній сфері. По-перше, ми вже зазначали, що набуття публічною сферою ознак маніпулятивності може значно спотворити інформацію, яка в ній циркулює. Вагомий вплив здійснює й недосконалість інститутів публічної

сфери, в яких повинен відбуватись процес раціонально-критичного обговорення. Ініціатива створення, а потім й функціонування таких інститутів, як громадські ради, громадські слухання, збори громадян і тому подібне, здебільшого йде від держави, але такі ініціативи, нажаль, мають на меті надання владою ознак легітимності своїм рішенням через «ритуальні» наради з громадськістю, а не намір прийти до справжнього узгодження з бенефіціарами результатів свого рішення.

Разом з цим багато науковців вказує на просвітницький потенціал публічної деліберативної процедури. Головна мета втілення деліберативних принципів у життя — підвищення компетентності громадян та наділення їх дорадчими функціями при одночасному наголосі на складності процедури ухвалення демократичних рішень та ролі в ньому експертів і професійних управлінців [6]. Хоча й тут ми стикаємось із складністю включення до дорадчих процесів пересічного громадянина, який свої міркування з предмету деліберативної процедури може ґрунтувати хіба що на знаннях, отриманих з повсякденного життя, натомість як складні процеси суспільно-політичного розвитку все більше потребують експертних знань. Ця проблема навіть не обумовлена специфікою перехідних суспільств. Західні науковці, осмислюючи трансформації в суспільствах, свідками яких вони є, також наголошують на тому, що пересічний громадянин, рішення якого повинні визначатися не стільки компетентністю, скільки власним досвідом і власними перевагами, все більше перетворюється на маргінальну фігуру. Головними діючими особами у політичному житті стають вчені, експерти або професійні консультанти, особливо пов'язані з могутніми й престижними організаціями [4, с.187]. Однак, на наш погляд, це є скоріш об'єктивним результатом сучасного складного світу. Модель грецької агори, в якій кожний рівноправний громадянин мав однаковий вплив і яка Г. Арендт вбачалася ідеалом публічної сфери, в умовах сучасного суспільства навряд чи може бути реалізована.

Втім, ведучи мову про дорадчі процеси, не слід забувати, що хоча вони відбуваються у публічній сфері суспільства, але є частиною більш складного процесу публічної політики, яка має доволі чітко окреслений перелік учасників в будь-якому суспільстві. Далеко не кожен громадянин може, або навіть повинен ставати активним суб'єктом публічної політики, а отже і процесу деліберативної процедури. Окрім того, далеко не кожен суб'єкт публічної політики може мати зіставний вплив на рішення, які є результатом дорадчих процесів. «Не всі ті, хто зацікавлені у питаннях політики, обов'язково матимуть місце біля чільного столу (*авт.:переговорів з нагального питання*), а навіть якщо й матимуть, то місця там неоднакові» [5, с.38]. На перший погляд таке зауваження Г. Колбеча суперечить меті надання рівних можливостей кожному приймати участь в публічних дискусіях. Однак чи можливо насправді реалізувати одночасний доступ кожного до якоїсь конкретної дискусії? Вочевидь, що навіть захоплення публічної сфери Інтернетом все одно не може зробити це можливим. Насправді ж, участь умовного «кожного» в публічних деліберативних процесах може і відбувається не стільки безпосередньо, скільки опосередковано, через тих суб'єктів, які відповідають вимогам професіоналізму та володіння більш глибокими знаннями з предмету дискусії.

Додатковим аргументом на користь позитивного впливу на формування політичної культури та свідомості громадянського типу через участь в деліберативних процесах, стає наголос сучасних дослідників на тому, що чи не найважливішим результатом участі в публічних дорадчих процесах є навіть не їх просвітницький потенціал, збільшення прозорості цього процесу, його вплив на легітимацію рішень, тощо. Теоретик теорії дорадчої демократії С. Бенхабіб зазначає, що «Процес публічного висунення переконливих аргументів... культивує звичку розумів до публічних роздумів та обміну думками [3, с.124]. Отже, найважливіше те, що цей процес має когнітивний вимір, бо співставлення результату деліберативної процедури з усвідомленням самих себе та своїх переваг здатне продукувати нове знання.

Висновки. Таким чином, попередній огляд умов, які диктує сучасне пострадянське суспільство публічній сфері, свідчить про те, що на заваді формуванню свідомості активного громадянина стоїть чимало чинників, які розпорошують публічну сферу, ускладнюють доступ до неї, заважають веденню раціонально-критичних дискусій, або й зовсім руйнують мотиви включення до неї широкого загалу. З іншого боку, виходячи зі специфіки сучасної публічної сфери як не просто майданчику для розмов, а площини опосередкованої репрезентації переваг та вимог через обмежений набір її суб'єктів (журналістів, науковців, громадських експертів та активістів, бюрократії, тощо), відкриває можливості щодо включення останніх до більш складних процесів публічної деліберативної процедури. Серед основних позитивних ознак цього процесу зазначається спроможність стимулювати рефлексію суб'єктів щодо самих себе, продукувати нові знання та інтеріоризувати їх у свідомості. А отже і кожний, може і незначний, але завершений процес деліберативної процедури здатен стати каталізатором зростання та розповсюдження людини з почуттям

автономної від держави та свідомою політичною поведінкою. Тому в якості необхідного **подальшого наукового пошуку** вважається підтвердження висунутого припущення аналізом емпіричних даних з приділенням особливої уваги мотиваційним механізмам вступу акторів публічної сфери до дорадчих процесів та найоптимальнішим умовам для завершених та результативних деліберацій.

Література

1. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма - ответы на глобализацию. / Бек. У. - М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
2. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / У. Бек - пер. с нем. - М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
3. Бенхабиб С. Притязания культуры. Равенство и разнообразие в глобальную эру/ С. Бенхабиб - Пер. с англ.; под ред. В.И. Иноземцева. М.: Логос, 2003. - 350 с.
4. Дзоло Д. Демократия и сложность: реалистический подход / Д. Дзоло — пер. с англ. – М.: Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2010. – 320 с.
5. Колбеч Г.К. Політика: Основні концепції в суспільних науках / Г.К.Колбеч - Пер. з англ. О. Дем'янчука. – К.: Вид.дім «КМ Академія», 2004. – 127 с.
6. Колодій А. Процес деліберації як складова демократичного врядування / А. Колодій // Демократичні стандарти врядування й публічного адміністрування. Матеріали науково-практичної конференції. ЛРІДУ НАДУ при Президентові України, 4 квітня 2008 р. - Львів, 2008 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://political-studies.com/?p=300>
7. Кобець Р. «Интимизация публичности» - постсоветский путь «расколдовывания» политики в Украине // Р. Кобець // Постсоветская публичность: Беларусь, Украина. Сборник научных трудов под редакцией М. Соколовой, В. Фурса. – Вильнюс : ЕГУ, 2008. – 224 с.
8. Красин Ю. А. Публичная сфера и публичная политика в российском измерении / Ю. А. Красин // Полития. - 2004. - №3. - С. 5-23
9. Опитування громадської думки «Громадський сектор і політика: взаємодія, нейтралітет чи боротьба?». Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/sdklfmvlkdmfklvm.htm>
10. Третяк О.А. Публічна сфера політики як концепт сучасних гуманітарних дисциплін: соціальна функція і політико-управлінський зміст / О. Третяк // Наукові праці. Серія: Політологія. - 2012. – Випуск: 170, Том: 182 – С.81-84.
11. Эйзенштадт Ш., Шлюхтер В. Пути к различным вариантам ранней современности: сравнительный обзор // Ш. Эйзенштадт, В. Шлюхтер // Прогнозис. - 2007. - №2 — С. 212 — 226
12. Dryzek J. 2009 “Democratization as Deliberative Capacity Building” Comparative Political Studies, November, vol. 42, no. 11, - pp. 1379-1402

1. Beck U. Chto takoe hlobalyzatsyya? Oshybky hlobalyzma - otvety na hlobalyzatsyyu (What is Globalization? Errors of Globalism - Answers to Globalization.), Moscow, 2001, 304p.
2. Beck U. Obshchestvo ryska. Na puty k druhomu modernu (Risk Society: Towards a New Modernity), Moscow, 2000, 384p.
3. Benkhabyb S. Prytyazanyya kul'tury. Ravenstvo y raznoobrazye v hlobal'nyuyu eru (The Claims of Culture: Equality and Diversity in the Global Era), Moscow, 2003, 350p.
4. Dzolo D. Demokratyya y slozhnost': realystycheskyy podkhod (Democracy and complexity. Realistic approach), Moscow, 2010, 320p.
5. Kolbech H. Polityka: Osnovni kontseptsyyi v suspil'nykh naukakh (Policy. Concepts in the Social Sciences), Kyiv, 2004, 127 p.
6. Kolodiy A. Protses deliberatsyyi yak skladova demokratychnoho vryaduvannya (Deliberative Process as Component of Democratic Governance). Demokratychni standarty vryaduvannya y publichnoho administruvannya. Materialy naukovo-praktychnoyi konferentsyyi. LRIDU NADU pry Prezidentovi Ukrayiny, 4 kvitnya 2008 r. - L'viv, 2008. Regime to access: <http://political-studies.com/?p=300>
7. [Kobets' R. «Yntymyzatsyya publichnosti» - postsovetskyy put' «raskoldovivanyya» polytyky v Ukrayne \(“Intimization of Publicity” - Post-soviet Path of Disenchantment of Politics in Ukraine\). Post-sovetskaya publichnost': Belarus', Ukrayna. Sbornyk nauchnikh trudov pod redaktsyey M. Sokolovoy, V. Fursa., Vyl'nyus : EHU, 2008. p.224](http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/sdklfmvlkdmfklvm.htm)

8. [Krasyn Yu. A. Publychnaya sfera y publychnaya polityka v rossiyskom yzmerenyy \(Public Sphere and Public Policy in Russian Dimension\). Polytyya. 2004, no. 3 pp. 5-23](#)
9. [Opytuvannya hromads'koyi dumky «Hromads'kyy sektor i polityka: vzayemodiya, neytralitet chy borot'ba?». Fond «Demokratychni initsiatyvy imeni Il'ka Kucheriva» \(Public Sector and Politics: Interaction, Neutrality or Struggle\). 2013. Regime to access: <http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relezy/sdklfmvblkdmfklvm.htm>](#)
10. Tretyak O.A. Publichna sfera polityky yak kontsept suchasnykh humanitarnykh dystsyplin: sotsial'na funktsiya i polityko-upravlins'kyu zmist (Political Public Sphere as a Concept of Modern Humanities: Social Function and Political and Administrative Content). Naukovi pratsi. Series. Political Science, 2012, vol. 182, pp.81-84
11. Eyzenshtadt Sh., Shlyukhter V. Puty k razlychnim varyantom ranney sovremennosti: sravnytel'niy obzor (Introduction: Paths to Early Modernities – A Comparative View). Prohnozys. 2007. no. 3. pp. 212-222
12. Dryzek J. 2009. “Democratization as Deliberative Capacity Building”. Comparative Political Studies, November, vol. 42, no. 11, - pp. 1379-1402

Рецензент Попков В.В., д.філософ. н., професор, завідувач кафедри політології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

19.02.2014

УДК [323.23:070] (438)

Прохоров Микола

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті проаналізовано розвиток засобів масової інформації та виконання ними безпосередніх функцій, визначено негативні тенденції цього розвитку та їх вплив на становлення і розвиток громадянського суспільства. Оскільки, спроба визначити області розбіжностей між інтересами ЗМІ та ініціатив на рівні громад стала відправною точкою для більш широких дебатів про участь ЗМІ у громадській сфері. Сфера, яка створює громадянам надійні й об'єктивні інформаційні засоби у вигляді ТБ, преси, радіо та Інтернету. Показано вплив негативних факторів на діяльність державних, комерційних, громадських ЗМІ. Висловлено припущення, що найбільш наближеними до сфери громадянського суспільства та найменш вразливими до негативних тенденцій є засоби масової інформації, які перебувають у власності й контролюються членами громадянського суспільства, а тому максимально сприяють формуванню власних спільнот – громадянського суспільства ЗМІ, в яких мінімізовано появу негативних моделей цінностей громадянського суспільства.

Ключові слова: громадянське суспільство, ЗМІ, громадянське суспільство засобів масової інформації, преса, Інтернет, громадська думка, громадська сфера.

Прохоров Николай

ПУТИ ПРЕОДОЛЕНИЯ НЕГАТИВНЫХ ФАКТОРОВ РАЗВИТИЯ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ В ОТНОШЕНИИ К ГРАЖДАНСКОМУ ОБЩЕСТВУ

В статье проанализировано развитие средств массовой информации и выполнение ими непосредственных функций, определены негативные тенденции этого развития и их влияние на становление и развитие гражданского общества. Поскольку попытка определить области разногласий между интересами СМИ и инициатив на уровне общин стала отправной точкой для более широких дебатів об участии СМИ в общественной сфере. Сфера, которая создает гражданам надежные и объективные информационные средства в виде телелевидения, прессы, радио и Интернета. Показано влияние негативных факторов на деятельность государственных, коммерческих, общественных СМИ. Высказано предположение, что наиболее приближенными к сфере гражданского общества и наименее уязвимыми к негативным тенденциям являются средства массовой информации, которые находятся в собственности и контролируются членами гражданского общества, а потому максимально способствуют формированию собственных сообществ - гражданского общества СМИ, в которых минимизировано появление негативных моделей ценностей гражданского общества.